

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: sociálních studií a speciální pedagogiky

Bakalářský studijní program: Předškolní a mimoškolní pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

Název BP:

VOLNÝ ČAS DĚTÍ VE ZVLÁŠTNÍCH ŠKOLÁCH

Autor:

Pavla Mansfeldová
Krušnohorská 1667
431 11 Jirkov

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Počet:

stran	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
33	2	2	13	9

V Jirkově dne: 30. 4. 2005

TU v Liberci, Fakulta pedagogická

Katedra: sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Pavla Mansfeldová

Adresa: Jirkov, Krušnohorská 1667

Bakalářský studijní program: Mimoškolní pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

Název bakalářské práce: Volný čas dětí ve zvláštních školách

Název BP v angličtině:

Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Termín odevzdání: 30.4. 2005

V Liberci dne: 14.11. 2003

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí KSS

Převzal (student):

Datum: 14.11. 2003

Podpis studenta: Pavla Mansfeldová

Charakteristika práce: bakalářská práce bude mít deskriptivní charakter a bude se zabývat trávením volného času dětí ze zvláštních škol. Dále, jak využívají nabídek škol a jiných organizací.

Cíl práce: poznání způsobů trávení volného času dětí ve zvláštních školách

Předpoklad práce: lze předpokládat, že děti ze zvláštních škol tráví svůj volný čas ve většině případů neorganizovaně. A dále lze předpokládat, že tyto děti budou více využívat nabídek školních kroužků, které nejsou tak finančně a materiálně náročné.

Hlavní použité metody: ke zjištění daného cíle bude použito metod rozhovorů s dětmi, besed s malým počtem žáků a dotazníků dětí z vyššího stupně

Základní literatura:

Kolektiv autorů encyklopedického institutu. *Malá Československá encyklopedie I-VI*, 1.vyd., Praha: ACADEMIA 1986

NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002 – 118 s. ISBN 80-7315-012-3

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. – 232 s.

SPOUSTA, V. a kol. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: MU, 1996 – 37 s. ISBN 80-210-1274-9

ŠVINGALOVÁ, D. *Metodické pokyny pro zpracování bakalářských prací*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2003.- 43s. ISBN 80-7083-704-7

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 2.vyd. Praha: Portál, 2000.- 444s. ISBN 80-7178-496-6

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce prof. PhDr. Karlu Rýdlovi, CSc. za trpělivost, optimismus a cenné rady při zpracovávání bakalářské práce.

Dík patří také paní ředitelkám a učitelům ze zvláštních škol v Chomutově, vedení Domu dětí a mládeže v Chomutově a panu Bílému z Romského sdružení Cíl, kteří mi byli nápomocní a poskytli mi cenné údaje.

Dále děkuji všem dětem, které se mnou spolupracovaly a byly skvělé.

Název BP: Volný čas dětí ze zvláštních škol
Název BP: Special School Children: Their Free Time
Jméno a příjmení autora: Pavla Mansfeldová
Akademický rok odevzdání BP: 2004/2005
Vedoucí BP: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Resumé

Bakalářská práce se zabývala problematikou využívání volného času dětí ze zvláštních škol a vycházela ze současného stavu na zvláštních školách v Chomutově. Jejím cílem bylo teoretické i praktické zmapování volného času dětí ze zvláštních škol. Cíle bylo dosaženo. Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování literárních pramenů popisovala a seznamovala se současným pohledem na volný čas, jeho definice a využívání dětmi a mládeží. Praktická část zjišťovala, pomocí rozhovorů, besed, dotazníků a studií školních dokumentů, jak dnešní děti a mládež zacházejí se svým volným časem a jak využívají nabídku kroužků ve škole a v jiných organizacích zabývajících se volným časem dětí a mládeže. Výsledky ukázaly, že děti ze zvláštních škol mají stále ještě rezervy ve využívání svého volného času. Dále, že ve většině využívají nabídek školních kroužků a akcí v organizacích, kde se nepožaduje finanční účast. Za největší přínos práce vzhledem k řešené problematice by bylo možné považovat zjištění současného stavu trávení volného času dětí ve zvláštních školách a možná příprava nabídky kroužků a zájmových činností pro příští školní rok.

Summary

This bachelor work solves the problem, how children from special schools (ESN) spend their free time. It gathers the information from special schools (ESN) in Chomutov and specialist literature in current time. The target of this study is theoretical and practical summary how children of ESN use their free time. This work has two main parts. The first part is theoretical, which is collection of information gathered from specialist literature. And it defines and explains free time etc. The practical part find out, how and where spend these children their free time using interview, meetings and questionnaire. How they like and use free time activities at school and other free time organizations. The results show, that children from ESN don't use this activities as much as they could. The next problem for this children and their families is payment for this activities. They mostly use activities, where they don't pay anything. The results can be used for better planning activities in next school years.

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

V Jirkově dne: 30.4.2005

Pavla Mansfeldová

Prohlášení o využití výsledků BP:

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové práce, a prohlašuji, že souhlasím s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení, kopírování apod.).

Jsem si vědoma toho, že: užití své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do její skutečné výše). Bakalářská práce je majetkem školy, s bakalářskou prací nelze bez svolení školy disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu bakalářskou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

Autor:

Pavla Mansfeldová

Podpis:

Adresa:

Krušnohorská 1667
431 11 Jirkov

Datum: 30.4.2005

OBSAH

1 Úvod	7
2 Teoretická východiska práce	8
2.1 Volný čas	8
2.1.1 Vymezení pojmu	8
2.1.2 Instituce volného času	10
2.2 Zájmové činnosti ve volném čase	12
2.2.1 Rozdělení zájmových činností	12
2.2.2 Volba zájmové činnosti	13
2.2.3 Význam zájmové činnosti v životě dětí	13
2.3 Zvláštní školy	14
2.3.1 Děti ze zvláštních škol	17
2.3.2 Romské děti	18
3 Praktická část	22
3.1 Cíl praktické části	22
3.2 Stanovení předpokladů a použité metody	22
3.2.1 Rozhovor	22
3.2.2 Besedy v domě dětí a mládeže	24
3.2.3 Dotazníky	25
3.2.4 Studium dokumentů	25
3.3 Získaná data a jejich interpretace	27
3.3.1 Interpretace výsledků zjištěných z rozhovorů	27
3.3.2 Interpretace výsledků zjištěných z dotazníků pro vyšší stupeň zvláštní školy	29
3.4 Shrnutí výsledků praktické části	31
3.5 Závěr	31
3.6 Seznam použitých odborných zdrojů	33
3.7 Seznam příloh	34

1. Úvod

„Hra a žertování jsou samozřejmě dovolené, avšak teprve po vykonání důležitých a vážných úkolů, tak jako spánek a ostatní typy odpočinku.“

Cicero

Naše dnešní děti mají relativně spoustu volného času. Společnost by měla mít zájem na tom, jak děti svůj volný čas tráví. Je pravdou, že by volný čas dětí měla v první řadě organizovat rodina, ale v některých případech má nejen nedostatek času, ale chybí ji i potřebné materiální vybavení. Někdy je i nad síly rodiny aby zajistila pro své děti vhodné naplnění volného času a leckdy rodiny ani neplní dobře svou výchovnou funkci a nemají zájem o to, jak děti tráví svůj volný čas. Jsem učitelkou na zvláštní škole a tak se s těmito problémy setkávám. Na naší škole je většina dětí romského původu, a nebo jsou to děti ze slabších sociálních rodin. Chtěla bych ve své práci teoreticky i prakticky zmapovat jejich volný čas a s pomocí dětí sestavit jakýsi žebříček oblíbenosti a návštěvnosti, jak školních kroužků, tak i kroužků v domech dětí a mládeže, ve stanicích zájmových činností, v uměleckých školách, tělovýchovných a sportovních organizacích a v občanských sdruženích.

2. Teoretická východiska práce

2.1 Volný čas

2.1.1 Vymezení pojmu – volný čas

Volný čas je doba, která nám zbývá po splnění povinností. Je to oblast naší svobodné volby. Zahrnuje činnosti, které vykonáváme dobrovolně, rádi, přinášejí nám radost a uspokojení. Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Je důležitou hodnotou, lidé jim však přisuzují různý význam. Optimálním stavem je uvést do rovnováhy sféru povinností a sféru volného času. Rozumně využívat volný čas je jedním z úkolů celé výchovy člověka. Výchova ke zdravému životnímu stylu velmi úzce souvisí s pedagogickým ovlivňováním volného času. Bylo by krásné, kdyby se nám všem, rodičům, pedagogům i ostatním, kteří se na tomto výchovném procesu podílejí, podařilo dosáhnout stanoveného cíle. Vychovat člověka, který dokáže se svým volným časem rozumně hospodařit, uvědomuje si jeho životní hodnotu, má pestré a mnohostranné zájmy a také jeden svůj hluboký, celoživotní zájem. Měl by to být jedinec aktivní, nejen přijímající podněty, ale i schopný vyvíjet úsilí, věnovat se činnostem, které přinášejí uspokojení a poskytují příležitost k navazování nových kvalitních vztahů mezi lidmi.

E. Bakalář doplňuje definici volného času, když uvádí, že „volný čas nemá jen dimenzi člověka – jednotlivce. Má také dimenzi sociální. Mnoho činností lidí ve volném čase má společenský význam a dosah, člověk je koná ve skupinách, organizacích s povědomím nějakých sociálních vazeb. A nejen to. Při mnoha činnostech člověk překračuje sám sebe, svou aktivitou vytváří a spoluvytváří hodnoty a zároveň celá sociální sféra také významně jeho činnost podmiňuje“ (1978, s.65-66).

Pod pojem volný čas se zahrnuje několik pojmů : odpočinek, rekreace, zábava, zájmová činnost, dobrovolné vzdělávání a dobrovolná společensky prospěšná činnost. Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti nemají dost zkušeností a poznatků, aby se správně orientovaly v různých oblastech zájmové činnosti. Potřebují citlivé a nenásilné vedení a vhodně motivovanou pestrou nabídku činností, v níž si mohou vybrat.

Charta výchovy pro volný čas (výňatek)

Tato charta byla navržena komisí pro výchovu a vzdělávání Světového sdružení pro rekreaci a volný čas (World Leisure and Recreation Association, WLRA) a schválena předsednictvem asociace v prosinci 1993 (plný text charty je k dispozici na stránce <http://www6.huji.ac.it/cosell/wlra>).

Volný čas (resp. rekreace a další činnosti ve volném čase prováděné) představují specifickou oblast lidského života, přinášející člověku zvláštní prospěch: radost ze svobody, prostor pro tvořivost, uspokojení, radost, potěšení a štěstí. Poskytuje příležitost pro širokou škálu možností sebevyjádření a činností, které v sobě zahrnují prvky tělesné, duševní, sociální, umělecké i duchovní.

Volný čas představuje jeden z nejdůležitějších zdrojů osobnostního, společenského a ekonomického rozvoje a významně přispívá ke kvalitě života. Volný čas představuje kulturní statek i průmyslové odvětví, které vytváří pracovní místa, zboží a služby. Na kvalitu volného času mají vliv faktory politické, ekonomické, sociální, kulturní a stav životního prostředí, které mohou kvalitní prožívání volného času podporovat nebo ztěžovat. Volný čas podporuje celkové zdraví a pohodu. Nabízí řadu příležitostí umožňujících jednotlivcům i skupinám výběr činností a zkušeností, které odpovídají jejich potřebám, zájmům a hodnotám. Volný čas má pro lidi největší přínos tehdy, když mohou spoluurčovat způsob, jímž ho budou trávit.

Volný čas je základním lidským právem... a nikomu nesmí být upírán na základě pohlaví, sexuální orientace, věku, rasy, náboženství nebo víry, zdravotního stavu, postižení nebo ekonomického postavení.

Rozvoji volného času napomáhá zajištění základních životních podmínek, jako je bezpečí, obydlí, potrava, zdroj finančních prostředků, vzdělání, udržitelné zdroje, rovnost a sociální spravedlnost.

Pro mnoho soudobých společností je charakteristická rostoucí nespokojenost, stres, nuda, nedostatek pohybu, ztráta tvořivosti, odcizení lidí. Všechny tyto problémy lze snižovat prostřednictvím volnočasových činností.

2.1.2. Instituce volného času

Na utváření současného člověka má rostoucí vliv volný čas, účast dětí a mládeže na aktivitách ve volném čase, na zařízeních, institucích a organizacích k tomuto účelu zaměřených. Volný čas vytvořil samostatnou oblast vlivu a zároveň se stal součástí života a působení rodiny, školy a sociálního prostředí. Velmi rychle se rozvíjí různé nabídky aktivit pro volný čas a děti tak mají velké možnosti rozvoje vlastních i kolektivních zájmů.

Pedagogické ovlivňování volného času a výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje tak příležitost vést jedince k vhodnému využívání volného času, formuje jeho zájmy, uspokojuje a kultivuje lidské potřeby, rozvíjí specifické schopnosti a žádoucí vlastnosti osobnosti. Způsob odpočinku, zábavy a rekreace ovlivňuje psychohygienu člověka. Hodnotné a trvalé zájmy dětí pozitivně působí na partnerské vztahy a výchovu dětí v rodině.

Pro pedagoga, který pracuje s dětmi a mládeží mimo vyučování, je nutné, aby vytvořil prostředí s příjemnou a tvořivou atmosférou. Měl by uspokojovat individuální potřeby svých svěřenců. Základem jeho práce je zajímat se o děti, umět je pochopit, vhodně motivovat a podporovat jejich zájem o danou činnost.

Podmínky pro realizaci cílů výchovy mimo vyučování vytvářejí různé společenské instituce:

Střediska pro volný čas dětí a mládeže – jsou to zařízení, která se zaměřují především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením. Organizují zájmovou pravidelnou činnost v kroužcích, které jsou rozděleny do zhruba pěti oblastí: společenské vědy, přírodní vědy, estetická výchova, technika a tělovýchova a sport. Příležitostnou – soutěže pro talentované jedince, lyžařské zájezdy, prázdninové tábory apod. Významné je, že umožňují účast dětem, mládeži, rodičům s dětmi a případně i dalším zájemcům. Mohou to být, jak domy dětí a mládeže, tak i stanice zájmových činností.

Základní umělecké školy – jsou určeny jedincům s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v estetické oblasti. Jsou to zařízení, která umožňují dětem navštěvovat hudební, hudebně pohybové, výtvarné a literárně-dramatické obory.

Odborně zaměřené organizace – např.: Sdružení hasičů ČR, Rybářský svaz, Český červený kříž aj. Občanská sdružení pracující s mládeží – jsou různého zaměření. Velkou tradici má tělovýchovná jednota SOKOL, v dnešní době je také populární organizace Sport pro všechny. Dalšími jsou různá charitativní a náboženská společenství

Školní družiny – pracují s dětmi mladšího školního věku na prvním stupni základní školy. Zařízení navštěvují zejména žáci nižších ročníků. Vedle funkce výchovné a zdravotní je významná i funkce sociální, protože tato zařízení zajišťuje bezpečnost dětem v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání. Výchovně-vzdělávací funkce se zaměřuje na různé zájmové činnosti a pohybové aktivity.

Školní kluby – pracují s dětmi středního školního věku, tady se žáky druhého stupně základní školy. Vycházejí z věkových zvláštností tohoto období, zejména z větší samostatnosti a vyhraněnějších zájmů.

Kroužky organizované ve školách – dětem všech věkových kategorií se věnují učitelé v určitých zájmových kroužcích, např.: modelářský kroužek, počítačový kroužek, keramický kroužek, kroužek vaření, kroužek výtvarný, kroužek šikovných rukou, kroužek stolního tenisu apod.

Dětské domovy – jsou zařízení ústavní výchovy. Jedním z jejich úkolů je dbát na hodnotné využívání volného času, kultivaci zájmů a jejich rozvíjení. V dětských domovech jsou umísťovány děti do 18 let, z rodin, které nějakým způsobem selhaly nebo se nemohou o děti starat. Také zde je dětem umožněno zapojení do zájmové činnosti v různých typech výchovných zařízení a organizací.

Domovy mládeže – slouží jako výchovné a ubytovací zařízení pro středoškolskou mládež. Jejich úkolem je udržet zájem studentů o vybraný směr studia a přispívat ke vhodnému využívání volného času. Je tu velmi důležité respektování principu dobrovolnosti.

2.2 Zájmové činnosti ve volném čase

Zájmové činnosti jsou aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Zájmová činnost má na rozdíl od zábavy a odpočinku vždy aktivní charakter. Podílí se na formování názorů, postojů a přesvědčení jedince.

2.2.1 Rozdělení zájmových činností

Zájmové činnosti můžeme dělit:

- *podle okruhu zájmů:*

1. **Činnosti vědeckotechnické a vědecké** – biologické, mineralogické, radioamatérské, amatérští speleologové, modelářství
2. **Technicko praktické činnosti** – kroužky dovedných rukou, keramické kroužky, kroužky vaření
3. **Činnosti společensko vědní** – vlastivědné, historické, sebevzdělávací jazykové, sběratelství
4. **Činnosti přírodovědné** – zahrádkářství, včelařství, kaktusářství, chovatelství, rybářství
5. **Estetickovýchovné činnosti** – kroužky výtvarné, hudební a literárnědramatické
6. **Sportovní činnosti** – tělovýchovné kroužky, gymnastika, atletika, sportovní hry, volejbal, plavání, turistika, florbal aj.

- *podle časové formy:*

1. **Činnosti pravidelné, ve stálých zájm. útvech** – kroužek, oddíl, klub, umělecký soubor
2. **Činnosti pravidelné, ale individuální** – hra na hudební nástroj, výuka cizích jazyků, zájmová činnost vykonávaná s rodiči
3. **Příležitostná činnost, jednorázová akce** - kurzy lyžařské, plavecké, taneční, letní tábory
4. **Příležitostná činnost, individuální char.** – četba, návštěva kulturních a sport. akcí, sledování TV, poslech hudby

- *podle druhu aktivity dětí a mládeže:*

1. **Receptivní** – jedinci se účastní jen jako diváci nebo posluchači
2. **Aktivně tvořivé** – děti se sami podílejí na činnosti v zájmových útvarech nebo na individuální činnosti

2.2.2 Volba zájmové činnosti

Úkolem pedagoga je zjistit k čemu mají děti předpoklady, co znají, v jakém prostředí vyrůstají a v jakém se pohybují. Výsledkem pak je kvalitně promyšlená nabídka zájmové činnosti.

2.2.3 Význam zájmové činnosti v životě dětí

Účast dětí na hodnotné a pedagogicky vedené zájmové činnosti od počátku zahájení školní docházky vytváří postupně návyk zabývat se i v pozdějším věku a v dospělosti užitečnou činností a vhodně využívat volný čas.

Zájmy mladších žáků nejsou většinou vyhraněné, a proto je vhodné jim předkládat k výběru řadu rozmanitých činností. Touha po novém, nadšení pro jakoukoli činnost je charakteristická pro tento věk. Žáci si tak zkusí, v čem jsou dobří a co je baví. S přibývajícím věkem se zájmy dětí prohlubují a vyhraňují. Dospívající mládež potřebuje poznávat svět, orientovat se v něm i zasahovat do jeho dění. Hledají takové činnosti, v nichž by vynikli a dosáhli tak uspokojení. Podněcování a usměrňování jejich zájmové činnosti tvoří předpoklad pro budoucí profesionální orientaci. Zájem o sport a tělesnou výchovu je v dospívání významný pro formování osobnosti jak v oblasti vůle a citů, tak i intelektuální.

2.3 Zvláštní školy

Děti školního věku s lehkým mentálním postižením se vzdělávají na zvláštních školách. Posláním zvláštní školy je speciálními výchovnými a vzdělávacími prostředky a metodami umožnit mentálně retardovaným žákům dosáhnout co nejvyšší úrovně znalostí, dovedností a osobnostních kvalit při respektování jejich individuálních zvláštností a možností.

Konečným cílem výchovné a vzdělávací práce zvláštní školy je příprava žáků na zapojení, případně úplnou integraci do běžného občanského života. Proto je důležité, aby se i tyto děti naučily odpočívat a užívat si svého volného času ke spokojenosti své i společnosti.

O zařazení žáka do zvláštní školy či o jeho přeřazení rozhoduje podle vyhlášky 127/97 Sb. § 7, odst. 1 ředitel školy, zařazení je však podmíněno souhlasem rodičů nebo zástupců dítěte. (Vyhláška MŠMT ČR)

Výchovný a vzdělávací proces na zvláštních školách se přizpůsobuje úrovni psychofyzického rozvoje žáků. Vzhledem ke značné variabilitě jejich schopností a dosažené úrovně vědomostí, dovedností a návyků je nezbytné uplatňovat při jejich vzdělávání individuální přístup, odpovídající jejich vývojovým a osobnostním zvláštnostem.

Z požadavku integrace mentálně retardovaných dětí vyplývá, že tyto děti mají být všude, kde je to možné, vychovávány spolu se svými vrstevníky. Výjimku tvoří pouze vzdělávání. To probíhá odlišně od vzdělávání ostatních žáků. Vyžaduje totiž vhodný výběr učiva, speciální učební metody a individuální přístup učitele. Tyto požadavky by v rámci početné třídy běžné školy bylo velmi obtížné splnit. Děti s mentální retardací také zpravidla trpí poruchami koncentrace pozornosti a poruchami adaptačních schopností, což by také velmi ztěžovalo jejich výuku v běžných třídách. Zato při mimoškolních činnostech, při hrách, sportu a různých druzích zájmových aktivit je velmi prospěšné umožnit postiženým dětem kontakt s dětmi zdravými.

Síť zvláštních škol v České republice je poměrně hustá (zahrnuje asi 450 zvláštních škol), takže všem žákům s lehkým mentálním postižením může být věnována odborná speciálně pedagogická péče.

Zvláštní školy jsou devítileté. Žáci se v nich vzdělávají pod vedením kvalifikovaných speciálních pedagogů.

Učební plán zvláštní školy obsahuje vyučovací předměty, které vybrali na základě dlouhodobých zkušeností pedagogové zvláštních škol z celé ČR. Byl koncipován tak, aby umožnil žákům základní orientaci v okolní skutečnosti, ale také jejich další rozvoj a pokračování ve vzdělávání, získávání dalších informací, osvojování nových poznatků, chápání procesů a jevů v přírodě, ve společnosti i ve světě techniky a v neposlední řadě připravoval žáky na jejich budoucí profesní uplatnění. K osvojení praktických dovedností žáků byl do učebního plánu zvláštní školy zařazen poměrně velký počet hodin pracovního vyučování. Zdravému tělesnému vývoji žáků má napomáhat tělesná výchova.

Zvláštní školy jsou členěny na tři stupně:

- nižší stupeň 1.-3. ročník
- střední stupeň 4.-6. ročník
- vyšší stupeň 7.-9. ročník

Nižší stupeň plní tři základní funkce: **adaptační, propedeutickou a diagnostickou.** **Adaptační fáze** je nutnou součástí přechodu mentálně postiženého dítěte z rodinné péče, či z mateřské školy. Je známo, že mentální věk u retardovaného dítěte je nižší než u ostatních dětí, a proto se tyto děti vyvíjejí do stádia školní zralosti později. Mentálně retardované děti bývají opožděné i z hlediska svého sociálního vývoje, emocionálních a dalších psychických vlastností, fyzického rozvoje, samostatnosti a sebeobsluhy. Rodiče žáků s mentální retardací poměrně často žádají o odklad povinné školní docházky, pravděpodobně z důvodu obavy, že jejich dítě dosud není pro školu dostatečně zralé a její požadavky nebude schopno zvládat. **Propedeutická funkce** nižšího stupně zvláštní školy spočívá v důrazu na zvládnutí psaní, čtení a počítání jako na prostředku k dalšímu vzdělávání. **Diagnostická funkce** má zajistit, zda žák úrovní svých schopností odpovídá úrovni požadavků zvláštní školy. V případě, že tyto požadavky převyšuje, případně nesplňuje, je nutno po dohodě s jeho rodiči a na základě vyšetření ve speciálně pedagogickém centru rozhodnout o jeho vhodném přeřazení.

Na středním stupni zvláštní školy se již počítá s tím, že žáci již zvládli základy čtení

a psaní a zavádí se celá řada nových vzdělávacích předmětů. Stejně jako na nižším stupni je kladen důraz i na tělesný rozvoj žáků a jejich kultivaci ve výchovných předmětech, zejména v hudební a výtvarné výchově.

Vyšší stupeň zvláštní školy je zaměřen na přípravu žáků k jejich budoucímu profesnímu uplatnění, na integraci do společnosti a v neposlední řadě na přípravu na roli občanů, na život v rodině a výchovu k rodičovství.. Na tomto stupni zvláštní školy se zavádí i částečné odborné vyučování některých předmětů tak, aby žáci byli postupně připravováni na způsob výuky v odborných speciálních učilištích.

Učební plán vzdělávacího programu zvláštní školy, č.j.: 22 980/97–22

Předmět	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Český jazyk	5	5	5	6	6	6	5	5	4
Prvouka	2	2	2						
Vlastivěda				1	1	1			
Přírodověda				1	1	1			
Občanská výchova							1	1	1
Dějepis							1	1	1
Zeměpis							1	1	1
Matematika	4	4	4	5	5	5	5	4	4
Přírodopis							2	2	1
Fyzika							1	1	1
Chemie									1
Hudební výchova	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Výtvarná výchova	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rýsování								1	1
Pracovní vyučování	3	3	3	4	5	5	6	6	8
Tělesná výchova	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Řečová výchova	2	2	2	1	1	1			
Doplňovací hodiny				1	1	1	1	1	1
Disponibilní dotace							1		
Týdenní dotace povinných předmětů	21	21	21	24	25	25	29	28	29

Navýšená 1 vyučovací hodina se do učebnímu plánu zařazuje jako disponibilní časová dotace a lze ji využít pouze na zvýšení hodinové dotace některého povinného předmětu, na zvýšení hodinové dotace některého povinného předmětu s jeho současnou integrací s jiným předmětem, na zvýšení hodinové dotace některého volitelného předmětu nebo na zařazení dalšího volitelného předmětu.

Zařazením navýšené vyučovací hodiny do učebního plánu musí dojít k reálnému navýšení týdenního počtu hodin u každého žáka 7. ročníku.

V 6. – 9. ročníku o časové dotaci jednotlivých vyučovacích předmětů rozhodne ředitel školy tak, aby se vyučovalo všem předmětům učebního plánu daného ročníku, byl naplněn daný minimální počet hodin pro předmět a dodržena týdenní časová dotace.

U volitelných předmětů v 7. – 9. ročníku ředitel školy rozhoduje i o jejich zařazení do ročníku.

Absolventi zvláštních škol se mohou dále připravovat na své budoucí povolání v odborných učilištích, případně v praktických školách.

„Zvláštní škola je školou výjimečných dětí. Měla by mít s výjimečnými učiteli a vychovateli i výjimečné postavení. Měla by být laboratoří pedagogické moudrosti, k níž by se obraceli o radu a pomoc ti, kteří si s výchovou dětí jakkoliv nevědí rady. Měla by být dobrou školou.“ (Řáda, 1993, s. 12)

2.3.1 Děti ze zvláštních škol

Dva dary si zasluhují děti ze zvláštních školy. Pochopení a lásku. Nepochopí-li učitel či vychovatel děti v jejich rozměrech, bolestech a nesnázích, ale i radostech, není škola domovem dětí, ale pouhou institucí. Je-li naopak učitel či vychovatel dobře mezi dětmi, je pro děti pokladem a pro rodiče požehnáním.

Ve zvláštních školách nacházíme děti s různými typy postižení a s různou mírou mentální retardace. Zejména v poslední době bývají do zvláštních škol zařazováni nejen žáci s mentální retardací, ale i žáci, jejichž rozumové schopnosti se pohybují téměř nebo zcela v oblasti normálu, kteří však z různých důvodů dobře neprosplivali na základní škole. Mezi žáky zvláštní školy se můžeme setkat s dětmi, které trpí poruchami koncentrace pozornosti, s dětmi psychicky a nervově nemocnými, s dětmi se specifickými poruchami učení a někdy i se žáky s více vadami. Ať už v kombinaci mentálního postižení s tělesnou či smyslovou vadou. Značnou část žáků tvoří děti rómského původu, ať už mentálně retardované nebo intelektově normální, handicapované pouze odlišnými návyky, chováním či nedostatečnou znalostí českého jazyka. A také nezanedbatelnou část dětí ve zvláštních

školách tvoří děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, kde se vyskytuje nižší nadání, výchovná nepodnětnost, či přímo zanedbanost.

“Poněkud znepokojujícím jevem v poslední době je skutečnost, že na zvláštních školách stoupá počet žáků s poruchami chování, kteří jsou spíše obtížně vychovatelní, než mentálně retardovaní. Tito žáci často narušují proces vyučování na zvláštní škole a měli by být ponecháni na základních školách a jejich kázeňské problémy by měly být řešeny spíše etopedickými než psychopedickými prostředky.“ (Švarcová, 1998, s. 19)

2.3.2 Romské děti

Romské společenství je v mnoha směrech odlišné od majoritní společnosti. Ve vztahu majoritní společnosti k romskému etniku je důležité, že tyto rozdíly nelze zdůvodnit nezkušeností nebo nedostatkem informací, ale přetrváváním jejich vlastních pravidel a odlišným stylem života. Setkáváme se s tím, že majoritní společnost není k romské minoritě tolerantní, protože je přesvědčena o nedostatečné ochotě těchto lidí akceptovat alespoň základní pravidla společného soužití.

V současné době se žádné přesné statistiky rozdělení dětí dle jejich národnosti nevedou, ale hrubým odhadem je ve zvláštních školách v Chomutově 80% dětí, které bychom mohli k romské národnosti přiřadit, jak podle vzhledu, tak i podle chování. Z dlouhodobého hlediska je zde tendence, že se toto procento bude zvyšovat a to z toho důvodu, že je patrná snaha rodičů majoritní společnosti, integrovat své děti s mentálním postižením do základních škol.

Mnohé potíže, které Romové v soužití s majoritní společností mají, vyplývají z nižší úrovně jejich vzdělanosti. Nedostatky ve vzdělání však nelze jednoznačně vysvětlovat jejich nižšími předpoklady, protože zde spolupůsobí více faktorů. Jedním z nich je postoj romské komunity ke vzdělání a k dalším pedagogickým aktivitám, jako jsou kroužky a další zájmové činnosti dětí ve volném čase.

Romové jsou koncentrováni převážně na přítomnost, takže jejich postoj k plánování vzdělání a úvahy o budoucnosti nejsou pro romskou rodinu typické. Postoj romské komunity k čemukoliv je problematický. Zajímá je především to, co přináší okamžité

uspokojení, nejlépe materiálního charakteru. Školní prospěch takové uspokojení nepřináší. I z tohoto hlediska se jeví vzdělání jako nevýznamné.

Romové mají zafixovanou zkušenost školní neúspěšnosti, skoro nikdo z jejich komunity ve škole neprospívá, a tak ani jejich očekávání nebývají jiné.

Zařazení romského dítěte do základní školy může být spojeno s různými problémy, které mohou být důsledkem negativních postojů majoritní společnosti, ale i projevů chování, typických pro Romy. Proto někteří romští rodiče výslovně žádají aby jejich dítě bylo přijato na zvláštní školu, kde je romských dětí většina.

Romské děti mívají velmi časté absence, rodiče je do školy posílají nepravidelně. Příčinou takového chování je pro Romy charakteristický sklon k živelnosti a nepravidelnosti. Romové mají značně volný vztah k času a k povinnostem, které jsou s ním spojeny.

Romští rodiče by si sice přáli, aby jejich dítě prospívalo, ale většinou nejsou ochotni se jim věnovat a systematicky je vést. Většinou se s dětmi neučí, často ani nedohlíží na jejich přípravu do školy.

Romské děti nemají stejné znalosti a zkušenosti. Romská rodina má jiné hodnoty a normy. Výchova v romské rodině bývá poměrně volná a nedirektivní. Chybí zde tlak na dodržování mnoha omezení, který je v majoritní společnosti běžný. Pro romské děti může být škola zátěží i z hlediska dodržování nějakého režimu, na který není zvyklé. Romské děti si v rodině neosvojují potřebné návyky a nenaučí se respektovat normy chování, uznávané majoritní společností. Z toho důvodu se jejich projevy mohou občas jevit jako poruchové. Pokud si tyto normy osvojí jinde, např. ve škole, mohou je akceptovat pouze formálně, ale nebudou se podle nich řídit v životě. S takovými normami a hodnotami se neztotožňují, protože to nejsou jejich pravidla, ale „gadžovská“. Když je poruší, nemají pocit viny. Trest či pokárání proto nejsou vždycky přijímány a prožívány jako spravedlivé.

Školní práci (ve vyučování i ve výchově mimo vyučování) romských dětí negativně ovlivňuje jejich malá schopnost systematicky pracovat. Romové nejsou cílevědomí, řídí se spíše aktuálními impulzy. Romské děti mají nepravidelný režim a dělají si co chtějí.

„Mnohé romské děti nemají dostatečné jazykové znalosti. V době nástupu do školy mají mnohem nižší slovní zásobu, v průměru jen 10% běžného slovníku, který používají stejně

staré české děti.“ (Malá, 1984) Ve slovní zásobě romských dětí chybí výrazy, spojené se specifickými sociokulturními zkušenostmi, které neměly kde získat.

Romské děti mají jiné temperamentové vlastnosti, které jsou dané převážně geneticky. Jejich emotivita je typická snadnější vzrušivostí, impulzivitou a výbušností. Tyto projevy bývají někdy hodnoceny jako porucha chování, na druhé straně to bývají děti otevřené, dovedou projevít pozitivní vztah a často jsou motivovány k určité činnosti jen proto, že chtějí někomu udělat radost. V době dospívání se ve zvýšené míře projevuje odlišnost chování příslušníků romského etnika, kteří dosáhnou ve své sociální skupině větší samostatnosti než je běžné v majoritní společnosti. V tomto období často dochází k definitivnímu odmítnutí školy a k upřednostňování jiných aktivit, které dospívajícímu přinesou okamžitý materiální zisk. Mnohdy jde o chování, které je na hranici, vymezené nejenom sociálními, ale i právními normami. Objevuje se prostituce, překupnictví, krádeže, ale i drogy. Zajištěním aktivní zábavné činnosti pro různé skupiny dětí a mládeže by se zamezilo mnoha problémům. Na obou zvláštních školách v Chomutově se o to velmi snaží většina pedagogů a vychovatelů.

Romové se rádi sdružují do skupin, obvykle vymezených příbuzenskými vztahy, příslušností k rodu nebo alespoň ke stejné etnické skupině. Skupina poskytuje jedinci zázemí, ochranu a oporu. Příslušnost ke skupině dává větší jistotu i bezpečí, zbavuje jednotlivce nutnosti řešit své problémy jednotlivě a nést za to zodpovědnost. Soudržnost a solidarita je pro Romy stále důležitou normou.

„Horší přizpůsobenost majoritní společnosti bývá v rámci romského společenství vnímána pozitivně a je zřejmě považována za projev zřetelnější identifikace s vlastním etnikem. Jedinec, který by si přál žít jinak než žije romská komunita, není tolerován. Kdyby se nepřizpůsobil romským zvyklostem, byl by považován za odpadlíka a vyloučen. Takového člověka by jen těžko přijala majoritní společnost, protože je Rom. I to je důvodem, proč je romská menšina od majoritní společnosti stále oddělená silnou bariérou. Integrace, která by Roma dostala do izolace není subjektivně přijatelná. A protože je snadnější být akceptován romským etnikem, většina Romů se o žádnou další změnu nepokouší.“ (Kundráťová, 1995)

Vybudování vztahu důvěry a vzájemného porozumění, akceptování osobitosti romských žáků, využívání přirozeného nadání dětí, to je pozitivní motivací pro práci s romskými dětmi na zvláštních školách. Vychovatelé i ostatní pedagogové by měli mít na paměti zařazování písní, literatury i pozitivních ukázek z historie a využívání temperamentu romských dětí jak ve vyučovacím procesu, tak i ve volnočasových aktivitách.

3. Praktická část

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zjištění, jak tráví svůj volný čas děti na nižším, středním i vyšším stupni zvláštní školy.

3.2 Stanovení předpokladů a použité metody

Lze předpokládat, že děti ze zvláštních škol tráví svůj volný čas ve většině případů neorganizovaně. A dále lze předpokládat, že tyto děti budou více využívat nabídek školních kroužků, které nejsou tak finančně náročné. Své předpoklady bych si chtěla ověřit těmito metodami:

rozhovor s dětmi nižšího a středního stupně

besedy v Domě dětí a mládeže

dotazníky pro děti z vyššího stupně

studium školních dokumentů

3.2.1 Rozhovor s dětmi nižšího a středního stupně

Rozhovor je jednou z dotazovacích technik, jimiž by měl být navázán kontakt s dětmi mladšího věku, aby byl zajištěn intimnější vztah pro získání informací. Je důležité, aby rozhovor probíhal podle přesně stanoveného schématu u všech vybraných osob. Je při něm možné vyloučit chyby vzniklé špatným pochopením otázky nebo odpovědi. Úspěch této metody závisí na schopnosti navázat kontakt s dětmi, přizpůsobit se jejich věku a získat si jejich důvěru a ochotu vyjádřit se bez zábran.

Bylo vybráno několik skupin dětí z několika tříd a v průběhu nebo po vyučování byl s jednou skupinou proveden rozhovor o tom, co je baví. Ve skupině bylo šest dětí. Tento malý počet byl zvolen pro snadnější zapisování odpovědí a klidnější rozhovor. K rozhovoru byly vybrány místnosti přípravné a rehabilitační třídy, které jsou velmi pěkně zařízeny a přesně vyhovovaly záměrům. Aby se děti cítily dobře a uvolněně, seděly všechny na koberci, okolo sebe spoustu polštářů a měkkých kostek. Každý si mohl udělat pohodlí. Předem byl připraven okruh otázek a odpovědi dětí byly zapisovány.

Okruh otázek:

- Máte doma nějaké zvířátko?
- Jak se jmenuje?
- Staráte se o něj? Jak?
- Co děláte, když přijdete domů ze školy?
- Píšete si úkoly doma nebo v družině?
- Připravujete se ještě jinak do školy?
- Čtete si s někým dospělým?
- Pomáháte mamince připravovat večeři?
- A s čím jí ještě pomáháte?
- Chodíte ven?
- Co děláte venku, když je teplo a svítí sluníčko a když je zima a je třeba snít?
- Koukáte na televizi? Co sledujete? (čas, který děti tráví u televize)
- Máte doma počítač? Jak si na něm hrajete?
- Máte doma Play station? Jaké hry na něm hrajete?
- Posloucháte hudbu? Jakou?
- Jaké hudební nástroje známe?
- Máte doma nějaký hudební nástroj? Proč ne?
- Chodí někdo z Vás hrát na nějaký nástroj do základní umělecké školy? Nebo jinde?
- Byli jste na besedě v domě dětí a mládeže?
- Co se tam všechno dělá, pamatujete si to někdo?
- Líbilo se Vám tam? Proč tam nechodíte?
- Máte rádi sport?
- Jaké sporty známe?
- Jak byste chtěli sportovat a kde?
- Navštěvujete s rodiči nějakou organizaci, kde si můžete hrát? Jakou?
- Namalujete mi obrázek, co nejraději děláte?

Průběh rozhovoru:

Na 1. Zvláštní škole v Chomutově, v klidném a pěkném prostředí přípravné třídy, byly vedeny rozhovory po vyučování. Na 2. Zvláštní škole v Chomutově byly tyto rozhovory provedeny během vyučování a paní učitelky mi byly nápomocny s výběrem dětí. Byla nám poskytnuta relaxační třída, též s velmi vhodným prostředím k rozhovoru (Příloha č.1,2 – fotografie dětí při rozhovorech). Nejprve bylo dětem vysvětleno, co budeme postupně dělat celou naši společnou hodinu, že si budeme povídat o našem volném čase, který máme, když skončí vyučování. A také, že mohou nakreslit pěkný obrázek na téma: „Co nejraději dělám.“ Na začátku rozhovoru byly dětem uvedeny příklady, co nejraději dělají ve volném čase jiné děti. Zde byl také uveden příklad, jak tráví volný čas mé vlastní děti. Pak už byl veden společný rozhovor. Děti na kladené otázky ochotně odpovídaly. Sdílnost dětí byla překvapující. Možná k tomu přispěla příjemná atmosféra, snad i to, že bylo dětí méně, než jsou zvyklé. Všechny děti si chtěly po skončení rozhovoru namalovat obrázek. Návrh, že obrázky budou vystaveny na školních chodbách nebo v jejich třídách se dětem líbil a měly z něho velkou radost. Dva z obrázků jsou přiloženy k přílohám. (Příloha č.3, 4 – Obrázek na téma: Co nejraději dělám ve svém volném čase?)

3.2.2 Besedy v Domě dětí

Tyto besedy byly uskutečněny na základě průzkumu, kolik dětí se přihlásí do zájmových kroužků Domu dětí a mládeže, když budou s jeho aktivitami podrobně seznámeny.

Na začátku školního roku, byly pro děti uspořádány besedy v rámci otevřených dveří Domu dětí a mládeže. Domem dětí a mládeže byly děti provázeny paní ředitelkou a dvěma pracovníci. Děti z obou zvláštních škol si mohly prohlédnout prostory domu dětí, dozvěděly se jaké kroužky budou tento školní rok k dispozici, kolik stojí zápisné a také se mohly zeptat na co chtěly. Zhlédly i diapositivy z různých akcí loňského roku a prohlédly si vystavené fotografie. V závěru bylo dětem umožněno vyzkoušet si některé aktivity přímo v domě dětí (malování, kreslení i jiné výtvarné techniky; zahráli si stolní tenis, basketbal; vymodelovali si drobnost v keramické dílně aj.) Které děti měly zájem, dostaly ihned přihlášku, kterou měly donést vyplněnou a podepsanou od rodičů.

Děti nedonesly zpět ani jednu z přihlášek. Podle studia dokumentů z Domu dětí

a mládeže, nikdo z obou zvláštních škol do dnešní doby nedochází ani do jednoho kroužku. Pouze akcí pořádaných Domem dětí a mládeže ve spolupráci se školou se děti zúčastnily. Např. výstavky vánočních a velikonočních výrobků ze všech mateřských a zvláštních škol. Děti vyráběly tyto výrobky ve škole, ale instalovány byly po vyučování v Domě dětí a mládeže. Na této instalaci se též podílely.

3.2.3 Dotazník

Bliží se rozhovoru, je však předkládán písemně. Cílem dotazníku je potřeba shromáždit poměrně rychle velké množství informací. Tato metoda je u dětí na zvláštních školách, vzhledem k jejich mentálnímu postižení, možná trochu riziková, nicméně kolegové a kolegyně dětem s vyplňováním dotazníků pomáhali. Záměrně byly rozdány jen ve třídách na vyšším stupni, aby bylo docíleno pravdivosti a důvěryhodnosti vyplnění dotazníků. Dotazník byl tvořen s ohledem na rozumové schopnosti dětí ze zvláštní školy. Při jejich vyplňování byli všichni učitelé nápomocni a děti doplňovaly do dotazníku pomalu a postupně. Ke každé otázce dětem vysvětlili postup zaznamenávání. Ve vyplněných dotaznících nebyly shledány žádné chyby ve vyplňování, všechny děti otázkám rozuměly a věděly, co mají zaškrtnout, či zapsat. (Příloha č. 5 - Dotazník)

3.2.4 Studium dokumentů

Při této práci byla nutná spolupráce jak s dětmi, tak i s oběma zvláštními školami v Chomutově, s Domem dětí a mládeže a také s romským sdružením Cíl. Pro práci byly poskytnuty přehledy kroužků ve školním roce 2004/2005.

Přehled kroužků ve školním roce 2004/2005 – zvláštní školy Chomutov

Kroužek vaření – aplikace estetických a dalších požadavků na stolování, prostírání a přípravu jednoduchých pokrmů

Šikovní ruce – činnost je zaměřena na utváření a formování estetických vztahů k přírodě a společnosti. Kultura chování, kultura těla a oblékání. Účast na různých soutěžích.

Výtvarný kroužek – v tomto kroužku se děti zabývají prací s výtvarnými prostředky, poznáváním a osvojováním výtvarných technik, účastmi na různých výtvarných soutěžích, navštěvují výstavy aj.

Sportovní kroužek – je zaměřen na rozvoj sportovní všestrannosti. Atletika, kopaná, florball, jízda na kole apod.

Kroužek stolního tenisu – přispívá k fyzické zdatnosti, hra stolního tenisu podle pravidel, děti se účastní sportovních soutěží ve stolním tenisu

Dramatický kroužek – činnost je zaměřena na tvořivé literární a dramatické činnosti, na návštěvy v divadle i dalších kulturních akcí

Pěvecký kroužek – zaměřuje se na sborový zpěv, zacházení se zvukovou technikou, doprovodem k písním, děti se účastní soutěží pořádaných dalšími školami, pořádají i sami hudební a pěvecké představení např. v Domově důchodců na Písečné

Školní časopis – možnost tvořivé literární práce a výtvarného projevu

Počítačový kroužek – poskytuje dětem seznámení s počítačovou technikou a jejími základními funkcemi, možnost práce na internetu a hraní her

Keramický kroužek – činnost je zaměřena na různé techniky práce s keramickou hlinou a její zdobení, relaxační techniky v rámci práce s hlinou atd.

Kroužek pro žáky PŠ – činnost s výtvarnými prostředky spojená s experimentováním, kulturní akce, rozvoj tvořivosti, rozvíjení estetických vloh k přírodě

Kroužek hry na kytaru – výuka hry na kytaru – jen v rámci písní u táboráku

Kroužek hry na flétnu – výuka hry na zobcovou flétnu

Country kroužek – taneční výuka country tanců

Turistický kroužek – poskytuje dětem mnoho možností k plnění specifických úkolů v přírodě. Zvláštností tohoto kroužku je konání o víkendech. Výlety i noční výsadky dětem učarovaly.

Z Domu dětí a mládeže byly předány informace o návštěvnosti dětí ze zvláštní školy elektronickou poštou a z romského sdružení Cíl byly poskytnuty též informace o docházce dětí a mládeže na jejich akce a fotografie z jejich činnosti.

3.3 Získaná data a jejich interpretace

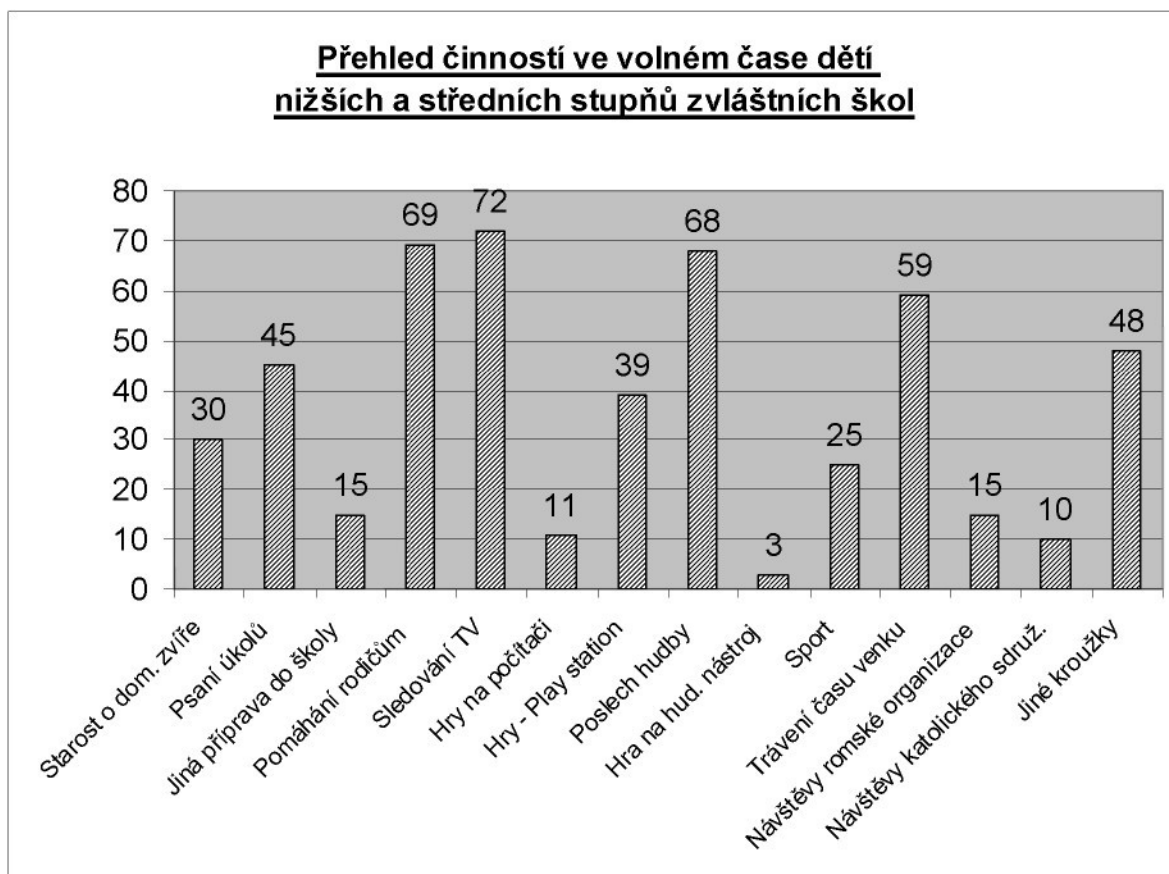
3.3.1 Interpretace výsledků získaných z rozhovorů:

Rozhovor byl veden s dětmi na nižším a středním stupni zvláštní školy. Zástupci byli ze všech ročníků. Na každé zvláštní škole bylo uskutečněno 6 rozhovorů s 36 dětmi.

Dohromady tedy se 72 dětmi.

Z analýzy výsledků rozhovorů se 72 dětmi plyne: 48 dětí má doma zvířátko (psa, kočku, morče, křečka, kysu nebo rybičky), 30 dětí se stará o jejich potravu, chodí s nimi ven na procházky nebo se s nimi jen mazlí, ostatní to nechávají na sourozencích či rodičích. 45 dětí píše úkoly doma, ostatní si dělají úkoly ve školní družině. Doma už se připravuje na školu jen 15 dětí. 69 dětí pomáhá rodičům při úklidu, nákupu nebo s hlídáním mladších sourozenců. Všechny děti se dívají na televizi. Podle pořadů, které sledují a znají, tráví u televize více jak 4 hodiny denně. Jen 11 dětí má doma počítač. Nejsou připojeni na internet, hrají jen hry, které nejsou právě vhodné pro děti jejich věku. 39 dětí má doma Play station (herní konzoli). Tráví u něj 1 – 5 hodin denně. Téměř všechny děti poslouchají hudbu (68). Žádné dítě této věkové skupiny nehraje na hudební nástroj v základní umělecké škole, jen 3 děti navštěvují kroužek hry na zobcovou flétnu. 25 dětí chodí aktivně sportovat do kroužků ve škole (stolní tenis, kopaná), jiné sportovní kroužky nenavštěvují, protože podle dětí: „Stojí moc peněz a jsou daleko“. Ve školních kroužcích se cítí lépe, protože jsou mezi svými. Do domu dětí a mládeže se nepřihlásilo ani jedno dítě. Důvod? „Stejně kroužky máme i ve škole a nemusíme za ně platit ani si nic nosit.“ Ve škole navštěvují kroužek vaření, kroužek Šikovné ruce, sportovní kroužek, dramatický kroužek, pěvecký kroužek, počítačový kroužek, keramický kroužek a kroužek hry na flétnu. 15 dětí navštěvuje s rodiči romskou organizaci a její akce. Do katolického sdružení dochází 10 dětí. Více jak ¾ dětí tráví spoustu času venku, když je příznivé počasí. Hrají si na písku, „běhají“ kolem domu apod. Pro vyšší přehlednost byly ze získaných údajů sestaveny následující graf a tabulka.

Graf č.1

Tabulka č.1

**Přehled návštěvnosti školních kroužků a kroužků pořádaných jinými
organizacemi na nižším a středním stupni zvláštních škol**

Činnost	Zvláštní škola	Základní umělecká škola
Hra na hudební nástroj	3	0
	Zvláštní škola	Sportovní oddíly
Sport (stolní tenis, kopaná)	25	0
	Zvláštní škola	Dům dětí
Jiné kroužky (vaření, výtvarný, keramický aj.)	48	0

3.3.2 Interpretace výsledků zjištěných z dotazníků pro vyšší stupeň zvláštní školy

Dospívající potřebují poznávat svět, orientovat se v něm i zasahovat do jeho dění. Zajímají se o vše možné, neví, co by udělali dříve a chtějí si vše vyzkoušet. Hledají takové činnosti, které odpovídají jejich předpokladům, v nichž by vynikli a dosáhli uspokojení. Podněcování a usměrňování jejich zájmové činnosti tvoří předpoklad pro budoucí profesionální orientaci. Zájem o sport a tělesnou výchovu je v dospívání významný pro formování osobnosti jak v oblasti volní a citové, tak i intelektuální. Aktivní účastí na zájmové činnosti se děti a mládež učí plánovat činnosti a řešit vzniklé problémy. Vytváří si dovednosti vytyčit cíl, promýšlet cesty k jeho dosahování, postupovat podle předem stanoveného plánu, překonávat překážky a objektivně hodnotit výsledky vlastní činnosti.

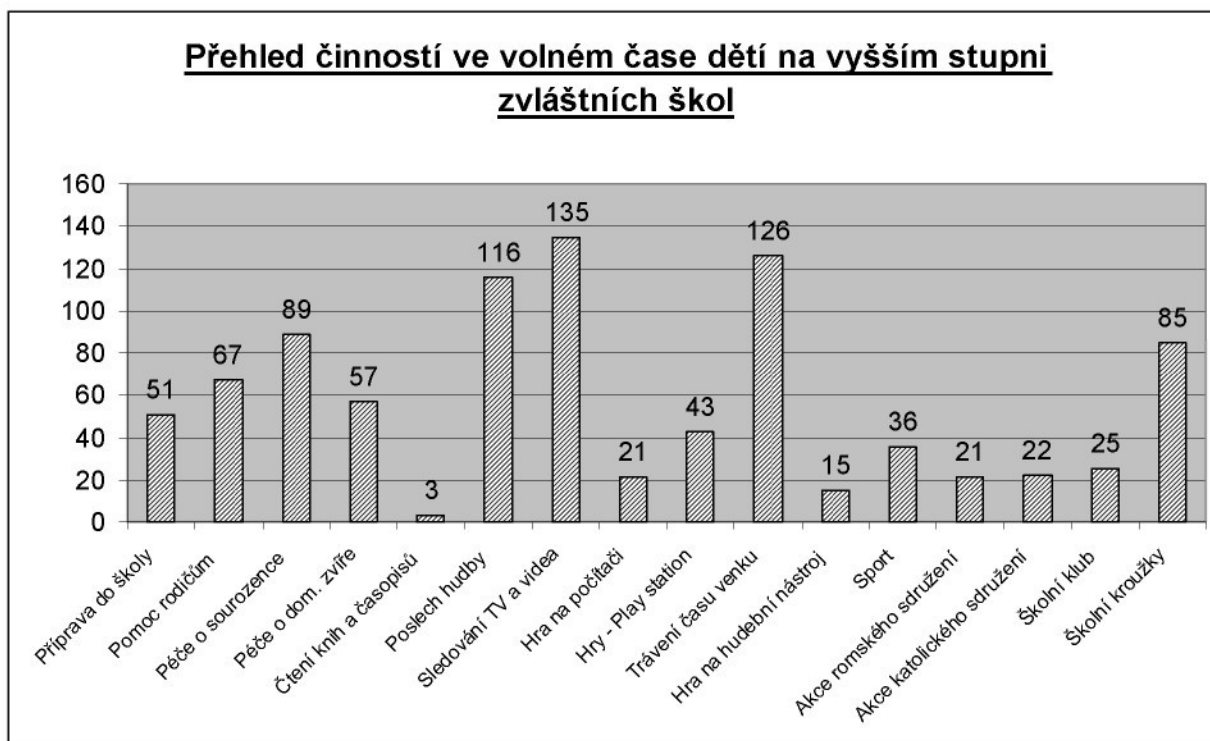
Bylo vytištěno 140 dotazníků a tyto byly rozděleny do škol podle počtu dětí. V obou zvláštních školách bylo vyplněno celkem 135 dotazníků. 5 dotazníků nebylo vyplněno z důvodu absence některých žáků.

Dle vyplněných dotazníků bylo zjištěno, že děti na tomto stupni jsou ve věku 12 – 16 let. Dotazník vyplňovalo 79 žáků a 56 žákyň. 28 dětí se věnuje přípravě do školy ½ hodiny, 20 dětí 1 hodinu, 3 děti déle a 84 dětí se nepřipravuje vůbec. Školní klub navštěvuje 25 žáků. Výuky na základní umělecké škole se účastní jeden žák. Hraje na kytaru. Školní kroužky jako jsou keramika, šikovné ruce, kroužek stolního tenisu, fotbal, školní časopis, dramatizace, výtvarný kroužek, pěvecký kroužek a počítačový kroužek navštěvuje 85 dětí. Některé děti navštěvují i kroužků, pořádaných ve škole, několik. Žádné z dětí nenavštěvuje Dům dětí a mládeže, stanici zájmových činností ani kroužek tělovýchovné organizace. 21 dětí navštěvuje akce romského občanského sdružení a 22 dětí navštěvuje chomutovskou katolickou církev a její akce pro mládež.

Z dotazníků též vyplývá, že 126 dětí tráví svůj volný čas venku s kamarády, kdy „jen tak chodí a povídají si“. 67 dětí musí pomáhat rodičům. O mladší sourozence se stará 89 dětí. Domácí zvíře má na starost 57 dětí. Jen tři děti si někdy ve svém volném čase čtou knihy nebo časopisy. Zato hudbu jich poslouchá celých 116. Všechny děti, tedy 135, sledují televizní pořady a filmy na videu. Počítač vlastní a pracuje s ním jen 21 dětí. Play station vlastní a používá k hraní více dětí – 22.

Pro vyšší přehlednost byly všechny tyto zjištěné údaje opět zpracovány do následujícího grafu a tabulky.

Graf č. 2

Tabulka č. 2

**Přehled návštěvnosti školních kroužků a kroužků pořádaných jinými
organizacemi na vyšším stupni zvláštních škol**

Činnost	Zvláštní škola	Základní umělecká škola
Hra na hudební nástroj	14	1
	Zvláštní škola	Sportovní oddíly
Sport (fotbal, stolní tenis)	26	0
	Zvláštní škola	Dům dětí
Jiné kroužky (počítačový, pěvecký aj.)	85	0

3.4 Shrnutí výsledků praktické části

Z výsledků, které byly získány během několikaměsíčního průzkumu se ukazuje, že stanovené předpoklady byly správné. Děti ze zvláštních škol v Chomutově opravdu tráví většinu svého volného času neorganizovaně. Z průzkumu vyplývá, že volnost je pro ně přirozená a jakákoliv změna a omezení je pro ně náročné. Další předpoklad, že děti i mládež ze zvláštních škol budou mnohem více navštěvovat kroužky pořádané školou a jinými bezplatnými organizacemi, se též potvrdil. Stále více dětí ve zvláštních školách v Chomutově je totiž ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a tak je pro ně velmi těžké platit za volnočasové aktivity svých dětí. Také se nám podařilo sestavit jakýsi žebříček oblíbenosti školních kroužků a kroužků v dalších „volnočasových organizacích“. Nejoblíbenější jsou kroužky sportovní – kopaná (Příloha č. 6 – Sportovní kroužek kopané), pak následují kroužky hudební a pěvecké (Příloha č. 7 – Pěvecký kroužek) a posléze výtvarné - jakkoliv zaměřené (Příloha č. 8 – Soutěž v prostírání slavnostní tabule). Tyto výsledky ukazují přesně na oblasti, ve kterých zvláště romské děti vynikají. Hudební, výtvarné a pohybové činnosti jsou tradičně těmi aktivitami, které jsou pro romské děti přirozené a pro které má řada z nich talent. Dále se rádi zúčastňují akcí pořádaných romským sdružením Cíl. Tyto akce jsou velmi různorodé a také se od nich nevyžaduje žádná přehnaná disciplína (Příloha č. 9 – Den dětí v lesoparku).

3.5 Závěr

Činnost zařízení volného času negativně ovlivňují ekonomické problémy a hospodářská stagnace v regionu. Chronická nezaměstnanost v Chomutovském okrese zhoršuje životní úroveň mnoha rodin a některé zatlačuje až na hranici chudoby. Boj o přežití zbavuje rodiče možnosti účelně využívat volný čas a nemotivuje v tomto směru ani jejich děti. Někteří rodiče ani neznají možnosti, jimiž by volnočasový život svých dětí mohli sami obohacovat nebo je zaměřit na využití nabídek mimorodinných institucí.

Problémy se projevují také v současném školství. Aktivní podíl na uspořádání volného času žáků patří k jejím tradicím, avšak všechny potíže volného času tím nemohou být komplexně řešeny. Některé školy v nemálo případech rezignují na část svých mimovyučovacích aktivit. To oslabuje využití našeho velkého potenciálu a tvůrčí vztahy mezi školou a jejími žáky.

Řešením těchto problémů je všestranně rozšiřovat působení školy i zařízení pro volný čas. Poskytovat dětem stále větší nabídku zájmových činností. Rozvíjet osobnost dětí a mládeže dobrovolností volby. Nabídka by se měla rozlišovat též vzhledem k cílovým skupinám dětí a mládeže, lišících se hloubkou zájmů, stupněm nadání, obsahem zájmové orientace včetně rozdílů mezi chlapci a děvčaty, příslušností k etnické slupině, sociálním statutem a také zdravotními předpoklady. Přímo strategickým cílem je podporovat také občanská sdružení zaměřená na činnost romských dětí a mládeže ve volném čase. Je třeba využívat této oblasti života dětí a mládeže k vzájemnému setkávání a integraci. Finanční prostředky účelově vázané na činnost s dětmi a mládeží by měly i nadále poskytovat ústřední orgány, ale též kraje, místní orgány a neziskové organizace.

Škola i zařízení pro volný čas by tak přispívala k tomu, že se volný čas stane nedílnou a oceňovanou součástí dnešního života. Podpořila by rozvoj znalostí a dovedností. Ochraňovala by proti negativním vlivům, mnoha dětem a mladým lidem by umožnila prožívat chvíle úspěchu, radosti a štěstí, učila by je překonávat nezdary a důsledky proher, vytvářela by návyk různorodě využívat svůj volný čas a osvojovat si tak roli aktivního účastníka volnočasových aktivit.

„ Jsme tu na světě pro druhé lidi, jejich úsměv i jejich blaho. To je naše štěstí.“

Einstein Albert

3.6 Seznam použitých odborných zdrojů

Literatura:

BAKALÁŘ, E. Umění odpočívat. Praha: Práce, 1978

HOUSKA, T. *Škola pro třetí tisíciletí*. Praha: Papyrus, 1995. 524 s. ISBN 80-901740-4-3

KUNDRÁTOVÁ, B. *Sociálno-psychologické charakteristiky postavenia rómskych detí v etnicky zmiešaných triedách ZŠ*. 1995

MALÁ, H. *Výchova, vzdělávání a biologický vývoj cikánských dětí a mládeže v ČSR*. Praha: UK, 1984

NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. 232 s. ISBN 80-7178-295-5

ŘÁDA, J. Výjimečné děti. Praha: Septima, 1993 ISBN 80-85801-13-2

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2001. 92 s. ISBN 80-247-0277-0

ŠVARCOVÁ, I. Aktuální otázky psychopedie. Liberec: TU, 1998, ISBN 80-7083-272-X

ŠVINGALOVÁ, D. Metodické pokyny pro zpracování bakalářských prací. Liberec: TU 2003, ISBN 80-7083-704-7

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2000. 444 s. ISBN 80-7178-496-6

Elektronický zdroj informací:

Vyhláška MŠMT ČR- Učební plány zvláštní školy a pomocné školy, 31.8.2004

[http:// www.msmt.cz](http://www.msmt.cz) / speciální školství

Charta výchovy pro volný čas, 1993

<http://www6.huji.ac.it/cosell/wlra>

3.7 Seznam příloh

1. Fotografie dětí při rozhovorech v přípravné třídě
2. Fotografie dětí při rozhovorech v rehabilitační třídě
3. Obrázek na téma – Co nejraději dělám ve volném čase? (1. ZvŠ)
4. Obrázek na téma – Co nejraději dělám ve volném čase? (2. ZvŠ)
5. Dotazník
6. Fotografie – sportovní kroužek – kopaná
7. Fotografie – Pěvecký kroužek
8. Fotografie – Kroužek Šikovné ruce při soutěži: Prostírání slavnostních tabulí
9. Fotografie – Akce romského sdružení Cíl – Den dětí v lesoparku

Věk:		
Pohlaví:	mužské	ženské
Příprava do školy:	učím se ½ hodiny učím se 1 hodinu učím se déle neučím se vůbec	
Navštěvuji školní klub	ano	ne
Navštěvuji kroužek na základní umělecké škole	ano	ne
Jestliže ano, jaký?		
Navštěvuji školní kroužek	ano	ne
Jestliže ano, jaký?		
Navštěvuji kroužek v domě dětí a mládeže	ano	ne
Jestliže ano, jaký?		
Navštěvuji kroužek tělovýchovné organizace	ano	ne
Jestliže ano, jaký?		
Navštěvuji romské občanské sdružení	ano	ne
Navštěvuji katolické sdružení	ano	ne

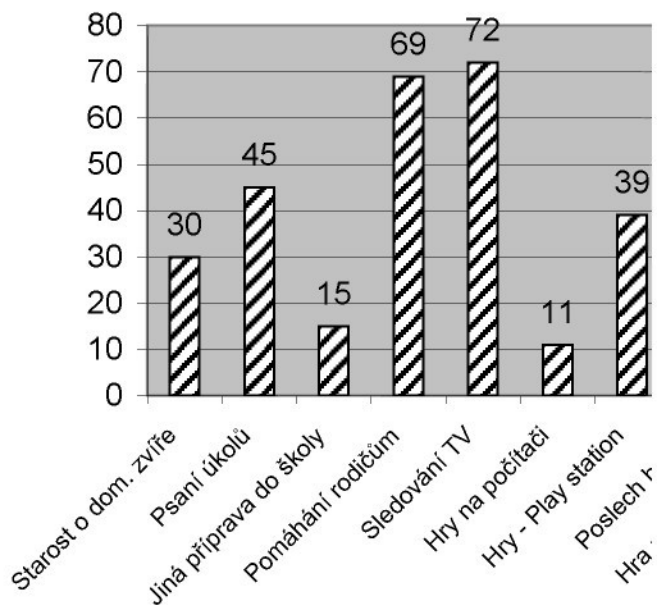
Co ještě dělám odpoledne a večer:

• jsem venku s kamarády	ano	ne
• pomáhám rodičům	ano	ne
• starám se o mladší sourozence	ano	ne
• starám se o domácí zvíře (psa, kočku)	ano	ne
• čtu si	ano	ne
• poslouchám hudbu	ano	ne
• koukám na televizi a video	ano	ne
• hraji si na počítači	ano	ne
• hraji si Play station	ano	ne

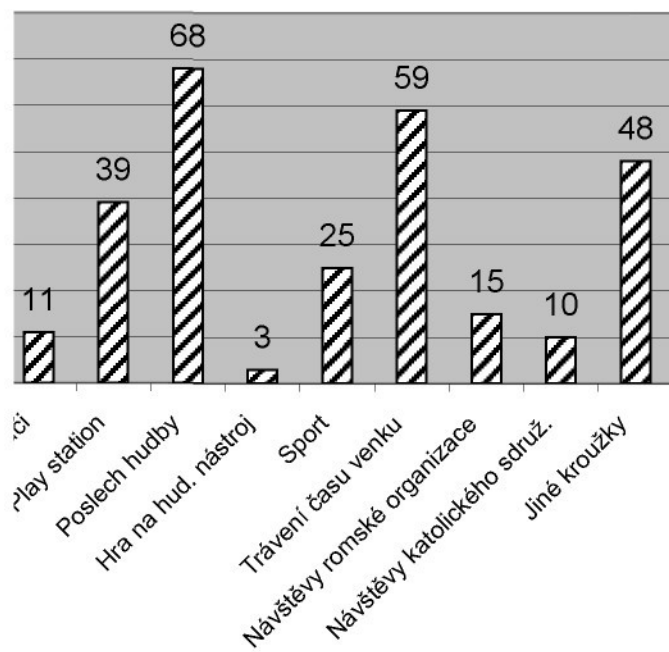
Dělám něco jiného:

Činnost ve volném čase	Počet dětí
Starost o dom. zvíře	30
Psaní úkolů	45
Jiná příprava do školy	15
Pomáhání rodičům	69
Sledování TV	72
Hry na počítači	11
Hry - Play station	39
Poslech hudby	68
Hra na hud. nástroj	3
Sport	25
Trávení času venku	59
Návštěvy romské organizace	15
Návštěvy katolického sdruž.	10
Jiné kroužky	48

**Přehled činností ve volném čase
nižších a středních stupňů**

stí ve volném čase dětí
ch stupňů zvláštních škol

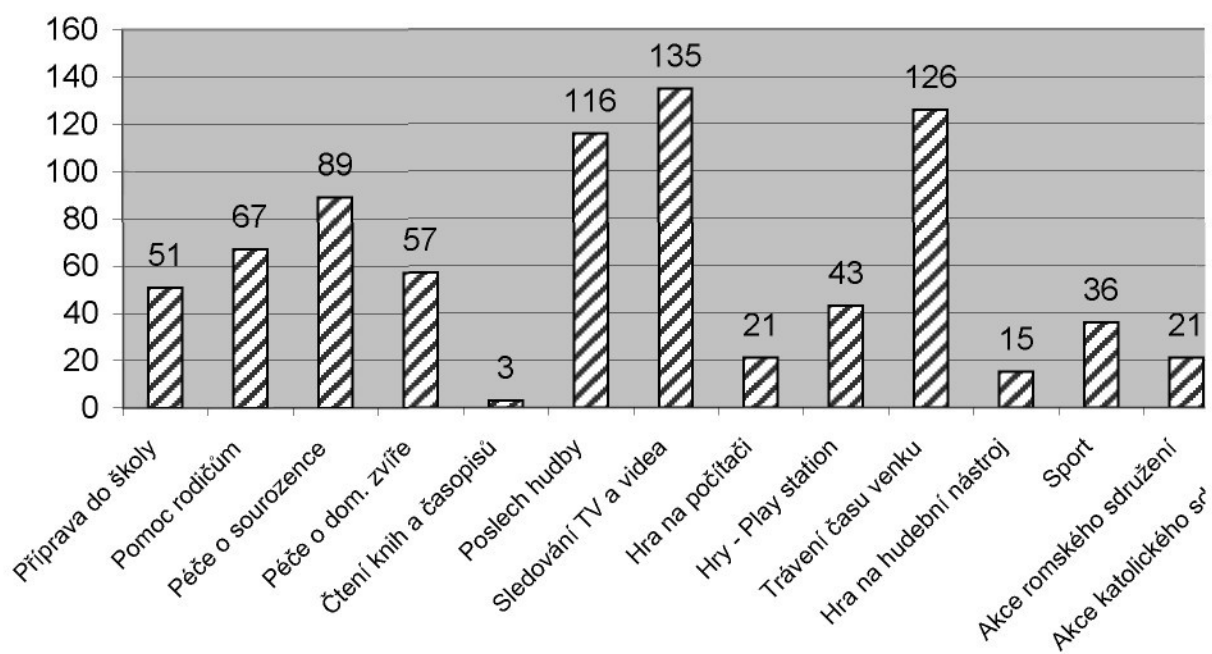

Cinnost	Zvláštní škola	Základní umělecká škola
Hra na hudební nástroj	3	0
	Zvláštní škola	Sportovní oddíly
Sport (stolní tenis, kopaná)	25	0
	Zvláštní škola	Dům dětí
Jiné kroužky (vaření, výtvarný, keramický aj.)	48	0

Cinnost ve volném čase	počet dětí
Příprava do školy	51
Pomoc rodičům	67
Péče o sourozence	89
Péče o dom. zvíře	57
Čtení knih a časopisů	3
Poslech hudby	116
Sledování TV a videa	135
Hra na počítači	21
Hry - Play station	43
Trávení času venku	126
Hra na hudební nástroj	15
Sport	36
Akce romského sdružení	21
Akce katolického sdružení	22
Školní klub	25
Školní kroužky	85

Cinnost	Zvláštní škola	Základní umělecká škola
Hra na hudební nástroj	14	1
	Zvláštní škola	Sportovní oddíly
Sport (fotbal, stolní tenis)	26	0
	Zvláštní škola	Dům dětí
Jiné kroužky (počítačový,pěvecký aj.)	85	0

Přehled činností ve volném čase dětí na vyšším stu **zvláštních škol**

1 stupni

